

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ДОЗВІЛЛЕВОГО ПРОСТОРУ В ПРОЦЕСІ АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Можливість вільного обрання діяльності особистістю є безумовним досягненням демократичних перетворень суспільства. Професійна активність людини залежить від стану розвитку соціальної, виробничої, соціально-культурної сфери, де ця діяльність затребувана. Це безпосередньо стосується й своєрідного складника соціального буття – сфери дозвілля, оскільки її сутнісними характеристиками є непримусове обрання та добровільне здійснення дозвіллевих уподобань соціальними суб'єктами. Отже, надання людині та групам якомога більших можливостей для реалізації власних соціально позитивних прагнень, створення сприятливих умов для цього в дозвіллевому просторі є завданням розвитку сучасної сфери дозвілля. Однак культура дозвілля соціальних суб'єктів перебуває на невисокому рівні, переважають споживацькі та пасивні форми дозвілля, розважальні та гедоністичні напрями організації відповідної діяльності, реальні пропозиції щодо організації дозвіллевої діяльності не завжди відповідають сучасним тенденціям та потребам. На нашу думку, на часі залучення різних наукових галузей для дослідження сфери дозвілля та висунення пропозицій її вдосконалення. Відтак, соціальна педагогіка, яка пройшла двадцятирічний шлях розвитку в нашій країні, має застосувати власні можливості для запровадження науково-обґрунтованих умов підвищення людинотворчого потенціалу дозвілля з метою соціального вдосконалення.

Сучасні особливості та шляхи модернізації сфери культури та дозвілля досліджують О. Бойко, О. Кравченко, С. Скляр, Н. Цимбалюк та інші фахівці. Виховний потенціал дозвіллевої сфери аналізують І. Белецька, А. Воловик, В. Воловик, Л. Габора, Т. Гаміна, І. Петрова, С. Пішун. Соціально-педагогічний аспект дозвілля досліджують Р. Азарова, Т. Кисельова, Ю. Клейберг, Б. Тітов, Д. Шамсутдінова й інші вчені. Педагогічні й соціально-педагогічні умови в межах конкретних досліджень визначають А. Аніщенко, Ю. Клочан, В. Рютін, Ю. Чернецька та ін. Особливості регіонального освітнього й культурного розвитку досліджують М. Дарманський, В. Курило, С. Савченко. Анімаційна діяльність є предметом вивчення Л. Волик, Т. Лесіної, М. Петрової, Л. Тарасова, І. Шульги, М. Ярошенка та ін.

Однак нині актуальна проблема виявлення нових шляхів поліпшення функціонування сфери дозвілля для позитивного соціального розвитку соціальних суб'єктів у сучасних соціокультурних умовах, зокрема із соціально-педагогічних позицій. Тож, метою статті є характеристика дозвіллевого простору з урахуванням можливостей анімаційної діяльності та презентація соціально-педагогічних умов його вдосконалення в межах регіону країни. Для цього маємо вирішити завдання теоретичного обґрунтування відповідних дефініцій та означення перспективи наукових досліджень в напрямі запровадження регіонального соціального виховання засобами анімації.

Динамічні умови сучасного соціального буття зумовлюють активізацію різноманітних наукових досліджень, які разом створюють певну об'єктивну

картину складних соціальних процесів. Ці наукові пошуки, з одного боку, поширюють відповідне проблемне поле, з іншого – поглиблюють розуміння специфіки соціального існування. Застосування для поглибленого аналізу досвіду спеціальних галузей знання, зокрема соціально-педагогічного, дозволяє обґрунтовувати об'єктивні умови продуктивного функціонування досліджуваних явищ. Саме з таких позицій важливо досліджувати сучасну сферу дозвілля в нашій країні, яка перебуває в стані трансформації та на шляху визначення потенційних напрямів розвитку. Зважаючи на те, що дозвілля – це складник соціального простору, у якій уможлиблюється інтенсифікація, зокрема соціального розвитку людини, групи, суспільства, одна з найдемократичніших сфер соціального буття, необхідним є визначення умов, за яких функціонування дозвіллевого простору буде ефективним та соціально значущим.

У межах країни стан дозвіллевого простору доцільно аналізувати із застосуванням регіонального підходу, оскільки відповідні культурні, соціальні та інші особливості суттєво впливають на сферу дозвілля. Звісно, її формування та розвиток залежать від демографічних характеристик регіону (загальна кількість мешканців, зайнятість на виробництві, кількість жителів міста й села, вікові характеристики та багато інших), потреб соціальних суб'єктів, традиційних культурних ознак, ступеня розвитку системи місцевого самоврядування, інфраструктури дозвіллевої сфери, її кадрового та методичного забезпечення. Але насамперед необхідно дослідити теоретичні позиції запровадження умов удосконалення сфери дозвілля, оскільки від розуміння основних понять залежить подальша стратегія наукового пошуку та практичної діяльності.

Специфіку явища регіоналізації, зокрема промислового, східноукраїнського регіону, з різних позицій досліджували М. Дарманський, В. Курило, П. Плотніков, С. Савченко. Учені визначили історичні, освітні, соціалізаційні особливості розвитку та відповідні умови регулювання регіонального простору щодо сучасної молоді. Однак регіональний дозвіллевий простір – наукова дефініція, яка не набула сталих характеристик, що зумовлює детальніший аналіз саме в цьому аспекті.

Н. Цимбалюк розглядає «регіон» у широкому розумінні – як місцевість, що відрізняється від інших сукупністю природних та історично визначених соціальних, економічних, політичних, культурних ознак культурно-етнографічного районування [8, с. 184]. Для нас важливим є те, що таке визначення автор дає в контексті дослідження сфери дозвілля в Україні, що ще раз підкреслює актуальність регіонального підходу саме в цьому контексті.

На думку М. Дарманського, регіон – «територія, що виділяється за сукупністю будь-яких взаємопов'язаних ознак або явищ; таксономічна одиниця в будь-якій системі територіального членування (тобто село, група сіл, місто, район, область, якщо вони становлять адміністративно-територіальну одиницю» [1, с. 3 – 4]. Слід звернути увагу на взаємозв'язок складників регіонального простору, що дозволяє характеризувати його як цілісне утворення, у якому уможливорюються сталі культурні зв'язки, взаємодія відбувається на єдиному ціннісному підґрунті, є можливість організації соціально-виховного середовища, де «працюватимуть» соціально-педагогічні умови.

А. Мудрик зауважує, що «регіон – складник країни, що становить цілісну соціально-економічну систему, якій притаманне спільне економічне, політичне й духовне життя, спільне історичне минуле, культурна й соціальна

своєрідність; це географічний простір, у якому відбуваються стихійна соціалізація людини, формування, збереження та трансляція норм способу життя, збереження й розвиток (чи навпаки) культурних багатств тощо» [4, с. 56]. Регіональні розбіжності, на думку дослідника, виявляються у притаманних населенню звичаях, прикметах, традиціях, народних святах та іграх, фольклорі, архітектурі й інтер'єрі житла [Там само]. Помітно, що автор висвітлює здебільшого традиційний історико-культурний аспект, але необхідно також визначити тенденції перспективного розвитку, який охарактеризує «обличчя» сучасного дозвілєвого простору регіону. З огляду на це зауважимо, що майбутнє регіону залежить не в останню чергу від його духовного наповнення, активізації соціально-виховного потенціалу, оскільки має здійснюватися не тільки трансляція, але й розвиток культури, зокрема соціальної, у якому людині належить роль активного суб'єкта.

На нашу думку, дослідження дозвілля регіону та його духовно-ціннісних особливостей доцільне з таких методологічних позицій: по-перше, це об'єктивно існуюча територія, життєдіяльність якої історично зумовлена й побудована на власних культурних і соціальних традиціях, що, зокрема, є підґрунтям перспективного розвитку; по-друге, за деякими ознаками регіон вирізняється чи подібний з іншими, але в межах держави є одним цілим із загальним простором країни; по-третє, регіональний простір розглядають у взаємозалежності політичних, економічних, освітніх, культурних та інших ознак, оскільки необхідно зважати на взаємовплив регіональних зв'язків; по-четверте, активізація духовного й соціального життя регіону уможливорюється засобами різноманітних гуманітарних досліджень, однак саме в межах педагогічного, зокрема соціально-педагогічного, є можливість дослідити просоціальну суб'єктність і сприяти соціальному саморозвиткові регіону через соціальний саморозвиток особистостей та груп; по-п'яте, регіон має суттєві просторові й ментальні характеристики, які зумовлюють специфіку змісту його розвитку в різних напрямках, зокрема з метою активізації соціально-виховного потенціалу в сфері дозвілля.

Для характеристики дозвілєвої сфери регіону застосовують поняття «середовище» та «простір». Дозволимо собі деякі коментарі з цього приводу. Зауважимо, що простір та середовище, на нашу думку, – не тотожні поняття. За визначенням, простір – одна з об'єктивних форм існування матерії, для якої характерні протяжність та обсяг, необмежена протяжність (в усіх вимірах, напрямках), відсутність будь-яких обмежень, перешкод у чомусь [7, с. 664]. О. Кравченко зважає на те, що в науковому обігу існують переважно два виміри поняття «простір»: як фізичної величини та як метафори. У фізичному просторі домінують розміщення, позиція, розташування, відстань, які впливають на можливість взаємовпливів явищ. Метафоричний простір є унормуванням ідеї простору відповідно до певних культурних традицій або ситуації, що неминує передбачає розширення чинників, які утворюють простір [2, с. 137].

Щодо нашої позиції, то для запровадження соціально-педагогічного регулювання регіонального дозвілєвого простору мають значення обидва виміри. Незважаючи на те, що регіональний простір обмежений певною територією, ментальні основи його існування зумовлюють можливість постійного розвитку, зокрема в ціннісно-духовному напрямі.

Щодо поняття «середовище», то його визначають як соціально-побутові умови, у яких живе людина (оточення); природні умови, у яких відбувається життєдіяльність певного організму (довкілля); речовина, тіла, що заповнюють простір і мають певні властивості [7, с. 745]. Середовище – зафіксований простір, конкретні визначені локальні зв'язки. Із середовищ (у розумінні, близькому до «осередок»), на нашу думку, складається простір. Середовище – наповнення, зміст простору. Отже, поняття «дозвіллевий простір» застосовуємо для характеристики сфери дозвілля регіону загалом, а термін «середовище» – для конкретних об'єктів (наприклад, дозвіллове середовище навчального закладу, клубу за місцем проживання, дозвіллевого центру, музейного комплексу тощо).

На нашу думку, сфера дозвілля регіону – це своєрідна система, яка поєднує те, що певним чином має відношення до функціонування дозвіллевого простору: починаючи із системи управління в структурі різних відомств, закладів інфраструктури дозвілля, змістовного наповнення діяльності, кадрового та ресурсного потенціалу до конкретної практичної реалізації.

Необхідність соціально-педагогічного вдосконалення сфери дозвілля зумовлена пошуком наукового обґрунтування й практичного поліпшення таких проблем: соціальна ригідність громадян, низький рівень духовності, міжгрупові конфлікти, соціальна напруженість, проблеми національної ідентичності, втрата традицій, духовної єдності поколінь, ціннісна нестабільність, інформатизація та глобалізація, духовне роз'єднання регіонів, споживацтво в соціальному житті. Ці тенденції посилюються тим, що сьогодні спостерігаємо низький рівень дозвіллевих уподобань соціальних суб'єктів, нестачу підготовлених фахівців для роботи у сфері дозвілля, застарілу інфраструктуру, брак поінформованості громадян про діяльність, низький рівень мотивації до соціально-продуктивного дозвіллевого функціонування, комерціалізованість дозвілля, недосконалість форм роботи в дозвіллевій сфері.

Вирішення проблем можливе через активізацію соціально-педагогічного напрямку дозвілля. Відтак, до основних соціально-виховних завдань у сфері дозвілля регіону належать: подолання розмежування та споживацтва соціальних суб'єктів, розвиток їхньої соціальної самоактивності, посилення духовних напрямів дозвілля всупереч комерціалізованим, збереження традиційних національних видів і форм дозвіллевої діяльності, уведення інноваційних форм, що дозволять адаптуватися до нових умов соціального середовища, консолідація спільних соціально-позитивних зусиль соціальних суб'єктів. На нашу думку, згідно з указаним актуалізується соціально-педагогічна функція дозвіллевої сфери. Вочевидь, пріоритетними завданнями соціально-педагогічного вдосконалення сфери дозвілля є ті, що сприяють активізації соціального розвитку особистості, групи, соціуму.

Відтак, посилюється необхідність зробити крок один до одної сфери дозвілля та соціальної педагогіки. Така взаємодія уможливить збільшення потенціалів одне одного. Але в сучасних умовах це потрібно робити засобами, які є науково-обґрунтованими, логічними та новітніми водночас. Для визначення соціально-педагогічних умов удосконалення дозвіллевого простору необхідно пояснити авторську позицію щодо їх трактування. Виходимо з того, що умови – сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин та ін.), необхідних для виникнення, існування або змінення певного об'єкта [9].

У сучасних конкретних соціально-педагогічних дослідженнях сформовані наукові позиції щодо цієї дефініції. З одного боку, вони відбивають особливості конкретних досліджень, у межах яких визначаються, з іншого – мають спільні ознаки, зокрема щодо сутності самої соціальної педагогіки. На нашу думку, соціально-педагогічні умови мають урахувати конкретні умови соціального середовища та специфіки сфери, регулювання якої мають мету (у нашому разі сфера дозвілля – сфера надання можливостей, простір власного вибору людини, що поєднує можливість розвитку, рекреації та розваг).

З огляду на це, логічно запропонувати таке трактування: соціально-педагогічні умови – науково-обґрунтовані обставини, за яких відбувається регулювання соціальної дійсності з соціально-педагогічних позицій, вони мають відображати основне протиріччя, що досліджує соціальна педагогіка (між індивідуальним та соціальним складниками розвитку соціальних суб'єктів), відбивати її сутність, яка полягає в соціальному розвитку особистості, включенні соціальних суб'єктів у соціум, педагогізації соціального середовища. Вочевидь, ці умови мають стимулювати процес соціального виховання, у нашому випадку – і на регіональному рівні, інтенсифікувати взаємодію соціальних суб'єктів із соціальним простором, який має бути насичений виховним потенціалом, зокрема у сфері дозвілля.

На нашу думку, соціально-педагогічними умовами вдосконалення регіонального дозвілльового простору є обставини, що підвищують його соціально-виховну ефективність та спрямовані на вирішення завдань соціальної педагогіки на різних рівнях організації соціального середовища. Серед них такі: активізація соціально-виховного потенціалу складників дозвілльового простору; запровадження анімаційної діяльності для одухотвореного дозвілля; інтеграція та координація соціально-виховних зусиль для підвищення соціально позитивного потенціалу сфери дозвілля; підготовка фахівця, здатного реалізувати ці умови.

Детальніше зупинимося на деяких умовах. Активізація соціально-виховного потенціалу є необхідною обставиною функціонування будь-якого складника дозвілльового простору. Принципово важливим є те, що вдосконалення сфери дозвілля з метою посилення її соціально-виховного потенціалу має відбуватися непримусово, без відкритого декларативного виховного спрямування, лише за умови врахування дозвілльових потреб соціальних суб'єктів. Пряме (декларативне) регулювання сфери дозвілля не відповідає його сутності й специфіці анімаційної діяльності, яка передбачає вільний вибір, відсутність жорсткого регламентування, пряму участь, творчу спрямованість.

За цих обставин на часі є запровадження анімаційної діяльності в регіональному дозвілльовому просторі, що є іншою соціально-педагогічною умовою розвитку дозвілльового простору регіону. У наукових доробках трапляються поняття «анімація» (соціальна, соціально-культурна, соціокультурна, педагогічна) та «анімаційна діяльність». Анімація – загальна процесуальна характеристика явища, яка відбиває його сутність. У нашому дослідженні використаємо поняття анімації (*animation* – «оживлення, одухотворення»), яке позначає процес, пов'язаний із гуманізацією соціального життя, створенням механізму самостимулювання соціальних суб'єктів до активного соціального буття в межах соціального середовища, що постійно поширюєть-

ся. Тобто анімація є одним із напрямів соціально-педагогічної діяльності, у процесі якої відбувається активізація та надихання соціальних суб'єктів на соціальне вдосконалення та позитивні перетворення.

В узгодженні з категорією «анімація» термін «анімаційна діяльність» водночас указує на ознаки діяльності як наукової категорії з усіма її атрибутами (конкретизованою метою, суб'єктами, об'єктами, завданнями, напрямками, змістом, методами й формами, системою мотивації). Зважаючи на те, що діяльність – процес перетворення матеріального та духовного світу, у найширшому розумінні анімаційна діяльність – процес активізації та надихання особистості на соціальні перетворення (локальні, регіональні), на соціальну творчість (різного рівня та інтенсивності), на вдосконалення соціокультурних умов існування соціальних суб'єктів (власними можливостями або із залученням різноманітних ресурсів).

Отже, анімаційна діяльність у регіональному дозвілєвому просторі – процес активізації соціально значущих дій соціальних суб'єктів з метою розвитку соціальної творчості, створення умов для вільного вибору культурних уподобань, одухотворення дозвілєвої діяльності в межах відкритої соціально-педагогічної системи у сфері дозвілля. Залежно від того, де запроваджують анімаційну діяльність, буде відстежуватися специфіка останньої. На нашу думку, запровадження науково-обґрунтованої анімаційної діяльності у сфері дозвілля є засобом її вдосконалення та посилення соціально-виховного потенціалу.

Щодо інтеграції (взаємозближення, утворення зв'язків, створення цілісності) соціально-виховних зусиль, то, оскільки інтеграція передбачає об'єднання в єдине ціле певних елементів у процесі розвитку будь-якого явища, зрозуміло, що простір активізується тоді, коли є зв'язок між середовищами, а це значить, що має бути інтегруючий чинник. На нашу думку, ним є соціально-педагогічна діяльність у сфері дозвілля. Соціально-педагогічна діяльність – науково-обґрунтоване культуровідповідне регулювання соціального виховання в усіх сферах з метою непримусового набуття та розвитку соціальності суб'єктів соціуму [5, с. 14]. Визначені обставини мають бути реалізовані в межах діяльності як процесу, який є науково-обґрунтованим, цілеспрямованим, який відбиває сутність наукових уявлень, що є основою його реалізації.

Зазначимо, що на цьому етапі розвитку сфера дозвілля регіону може розвиватися за рахунок тісної і продуктивної взаємодії складників. Високий ступінь інтеграції зумовлює систематизацію сфери дозвілля регіону на основі запровадження соціально-педагогічних умов у межах соціально-педагогічної діяльності. Отже, на нашу думку, удосконалення сфери дозвілля з метою запровадження соціально-педагогічної діяльності, зокрема засобами анімації, передбачає створення відкритої соціально-педагогічної системи регіону. Вона стане своєрідним механізмом, який, набираючи обертів, має стати саморегульованим завдяки ціннісному потенціалу, що в кінцевому результаті приводить до високого рівня соціального самовиховання соціальних суб'єктів. Трактуюмо її як сукупність взаємопов'язаних компонентів, які уможливають активізацію сфери дозвілля соціально-педагогічними засобами та реалізацію анімаційної діяльності різних соціальних суб'єктів з

метою підвищення ефективності соціального виховання і особистості, і соціуму.

Розглянувши соціально-педагогічні умови вдосконалення сфери дозвілля регіону засобами анімаційної діяльності, зауважимо, що, з одного боку, відбувається усвідомлення важливості розвитку соціально-дозвілльового простору з метою соціального самовдосконалення соціальних суб'єктів через сферу дозвілля, з іншого – до сьогодні залишаються невирішеними суттєві проблеми (недосконалість інфраструктури, споживацька спрямованість дозвілля, стримування інновацій), які не тільки гальмують її розвиток, але й відбиваються на процесі соціального формування соціальних суб'єктів. Отже, необхідно вдосконалювати сферу дозвілля через запровадження соціально-педагогічних умов її функціонування, визначити основні пріоритети перебудови, розвивати систему регулювання та координації. Організація соціально-педагогічної системи у сфері дозвілля з метою реалізації анімаційної діяльності можлива за умов запровадження різнорівневого підходу (особистість – соціальна група – соціум) та дотримання таких умов: активізація виховного потенціалу складників дозвілльової сфери, інтеграція зусиль різних соціальних інститутів щодо вдосконалення дозвілльового простору та вподобань соціальних суб'єктів, ефективна організація та регулювання сфери дозвілля залежно від її специфіки, підготовка фахівця, здатного планувати, організувати та регулювати соціально-виховну діяльність у сфері дозвілля, запровадження нових методів і форм роботи, які відповідають потребам соціальних суб'єктів та вимогам сучасності.

Література

1. **Дарманський М. М.** Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні / М. М. Дарманський. – Хмельницький : Поділля, 1997. – 384 с.
2. **Кравченко О. В.** Культурна політика України в парадигмах сучасності: теоретико-методологічні аспекти культурологічної інтерпретації : монографія / О. В. Кравченко. – Х. : ХДАК, 2011. – 288 с.
3. **Курило В. С.** Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ столітті / В. С. Курило. – Луганськ : ЛДПУ, 2000. – 460 с.
4. **Мудрик А. В.** Социальная педагогика : учеб. для студ. пед. вузов / А. В. Мудрик / под ред. В. А. Сластенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Академия, 2000. – 200 с.
5. **Рижанова А. О.** Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному аспекті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / А. О. Рижанова. – Луганськ, 2005. – 44 с.
6. **Скляр С. Ю.** Соціокультурні засади організації дозвілля молоді: регіональний аспект [Електронний ресурс] / С. Ю. Скляр. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukraci/sociology/2008/84-90-14.pdf>.
7. **Тлумачний** словник української мови: понад 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. д-ра філол. наук, проф. В. С. Калашника. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2006. – 992 с.
8. **Цимбалюк Н. М.** Дозвілля в Україні. Теоретичні та емпіричні аспекти : монографія / Н. М. Цимбалюк. – К. : ДАКККІМ, 2003. – 224 с.
9. **Режим** доступу : http://dic.academic.ru/contents.nsf/enc_philosophy/http://dic.academic.ru/contents.nsf/enc_philosophy/.

* * *

Максимовська Н. О. Соціально-педагогічні умови вдосконалення регіонального дозвілєвого простору в процесі анімаційної діяльності

Розглянуто соціально-педагогічні умови вдосконалення регіонального дозвілєвого простору засобами анімаційної діяльності, а саме: активізація соціально-виховного потенціалу складників сфери дозвілля, запровадження анімаційної діяльності соціальних суб'єктів. Проаналізовано дефініцію «регіональний дозвілєвий простір», яка є основою теоретичного осмислення запровадження соціально-педагогічної системи у сфері дозвілля.

Ключові слова: сфера дозвілля, анімаційна діяльність, дозвілєвий простір регіону, соціально-педагогічні умови.

Максимовская Н. А. Социально-педагогические условия совершенствования регионального досугового пространства в процессе анимационной деятельности

Рассматриваются социально-педагогические условия совершенствования регионального досугового пространства средствами анимационной деятельности, а именно: активизация социально-воспитательного потенциала составляющих сферы досуга, внедрение анимационной деятельности социальных субъектов. Анализируется дефиниция «региональное досуговое пространство», которая является основой теоретического осмысления и реализации социально-педагогической системы в сфере досуга.

Ключевые слова: сфера досуга, анимационная деятельность, досуговое пространство, социально-педагогические условия.

Maxymovskaya N. O. Social-pedagogical Conditions of Regional Recreation Space Improvement Through the Process of Animation Activity

The social-pedagogical conditions of regional recreation space improvement through means of animation activity are reviewed, which includes: activation of social-educational potential of recreation sphere elements, implementation of social subjects' animation activity. The definition of «regional recreation space» is analyzed, which is a basis for theoretical comprehension of social-pedagogical system implementation into recreation sphere.

Key words: recreation sphere, animation activity, regional recreation space, social-pedagogical conditions.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2012 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.